

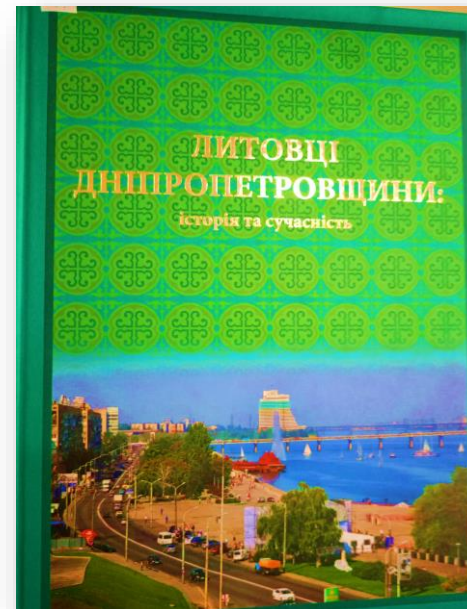
Литва у книжковій колекції університетської книгозбірні

Людмила ЛУЧКА

**к.і.н., директор наукової бібліотеки
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара**

- ▶ Повномаштабне вторгнення Росії в Україну змінило культурні пріоритети країн Балтії. На книжкових ярмарках у Вільнюсі зростає інтерес до України, її різногалузевого книжкового видавничого ринку, до читання сучасної української літератури.
- ▶ У свою чергу, науковців України привертають книжкові колекції з історії, географії та культури Литви, що зберігаються у бібліотеках України.
- ▶ Дана розвідка присвячена пошуку, відбору та опрацюванню джерел і літератури ХІХ - початку ХХ ст. з процесу державотворення, етнографії, мовних питань Литви, що зберігаються у фондах наукової бібліотеки Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

- ▶ Серед багатогалузевого фонду університетської книгозбірні цінною є книжкова колекція, присвячена та історично пов'язана з Литвою та країнами Балтії.
- ▶ За нашими підрахунками дана історико-географічна колекція нараховує близько 100 примірників різногалузевих видань, написаних різними мовами і датованих ХІХ - ХХ ст.

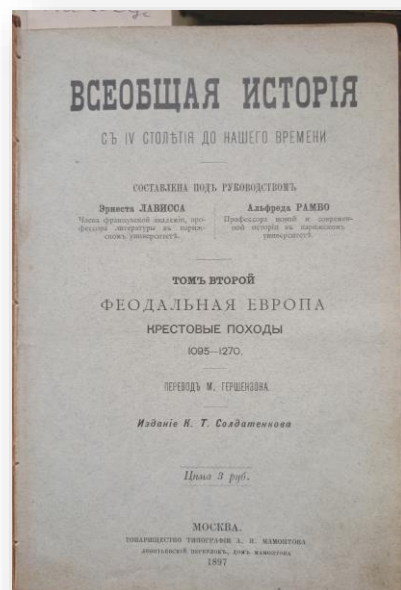
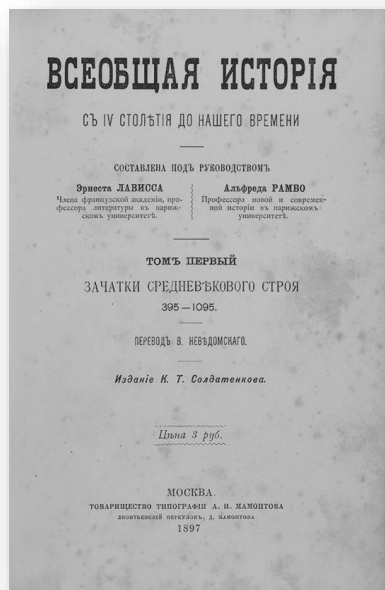

Умовно колекцію можна поділити за трьома напрямками:

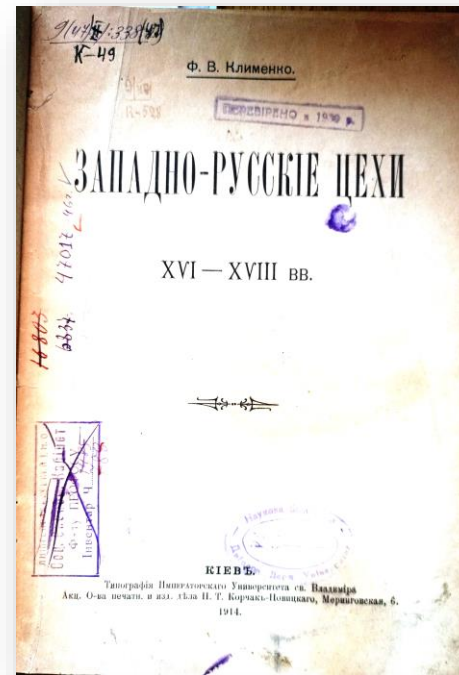
- ▶ історико-географічні праці відомих вчених;
- ▶ законодавчі документи (судебник, статuti);
- ▶ окремі праці, присвячені Великому князівству Литовському і зв'язкам з Україною.

Аналіз книжкової колекції за жанрами, змістом та цільовим призначенням дозволяє визначити довідкові видання, книги наукового, навчального і популярного змісту.

- ▶ Перші згадки про давні поселення литовців як окремої етнографічної групи можна знайти у першому та другому томах перекладацького видання Е. Лавіса та А. Рамбо.
- ▶ У відділі рідкісних видань зберігається багатотомне видання «Матеріялы для географіи и статистики России» (1861), укладачем якого був Д. Афанасьєв, співробітник Імператорського географічного товариства. Одинадцятий том містить ґрунтовний опис про історію та географію Ковенської губернії (у межах сучасного м. Каунас).

► Київське видання початку першої світової війни за авторством українського історика, архівознавця початку ХХ ст. П.В. Клименка є цінним за місцем друкарні, вміщеними матеріалами рукописного відділу Публічної бібліотеки м. Вільно про історію та життя ремісників у Вільно XVII ст. та результатами Віленської археографічної комісії (1864-1914 рр.).

► Ініціатором видання виступив професор історії М.В. Довнар-Запольський, який захистив дисертацію з історії Великого князівства Литовського.

► Цікавими є додатки: видані віленські статuti, речі пробних робіт ремісничих цехів міста Вільно.

► Видання отримало нагороду у вигляді золотої медалі.

Изданные статуты западно-русскихъ цеховъ привлеченные къ рассмотрѣнію въ сочиненіи „Западно-русскіе цехи“.

№ по порядку документовъ	Годъ издаваемаго статута	Языкъ	Ремесленники входящіе въ цехъ или гильду	Печатный листокъ	Годы издаваемаго статута
I. Виленскіе.					
33	О. Р. В. П. Б. У. прва. 29—34	и.	Ткачи	1579	—
44	Іб. пр. 63—65	и.	Сабьяники и валяльщики	1680	1696
68	Іб. III. пр. 143—5	и.	Блаочники	1750	—
57	Ар. сб. I. 155—185	р.	Шалочники, сермяжники и велочовники	1582	—
6	А. В. К. X. 24—9	и.	Шалочники и валяльщики	1636	—
8	Іб. 32—36	и.	Игольщики и жестяники	1663	—
9	Іб. 36—48	и.	Стекольщики	1663	—
10	Іб. 48—53	и.	Бондари	1664	—
11	Іб. 54—56	и.	Рябали	1664	—
12	Іб. 60—66	и.	Белотыхъ дѣль мастери	1774	1828, 1864, 87, 1-8 къ 1495 г.
13	Іб. 66—73	и.	Перелетчики и чехольщики	1665	—
14	Іб. 73—79	и.	Сабьяники	1686	—

*) Упомянутое въ текстѣ издаваемаго статута.

Предметы (штуки, мастерштуки) пробныхъ работъ въ 3-р. цехахъ.

ВИЛЕНСКІЕ.

I) Ст. стекольщиковъ 1663 г.

1) Monstrancia z promieniem, 2) latarnia z wieżyczkami y z banianami, 3) solniczka y inne rozmaite wzory. Malowanie według upodobania wiary, swey niewobstąpienie albo miękką pańską da szkłe odmalować.

II) Ст. шапочниковъ, чулочниковъ, валдачниковъ и сувонниковъ 1683 г.

1) Kapelusze kosmate y wełny kłepowaty albo walony, 2) sukienki po samy biodra (klepowate albo walone), 3) magierki kosmate.

1) Pancerzy y rękawicy wzorczyste na trzech igłach robzące.

1) Kiege, 2) burke.

III) Ст. столярновъ, дожевниковъ 1742 г.*

1) Szafły, 2) stoł sumiony, 3) warcaby ze wszystkim.

1) Osady do piaszyny gwinlowana, 2) do fizyi, 3) do pistoletow.

IV) Баретниковъ и золотниковъ 1714 г.

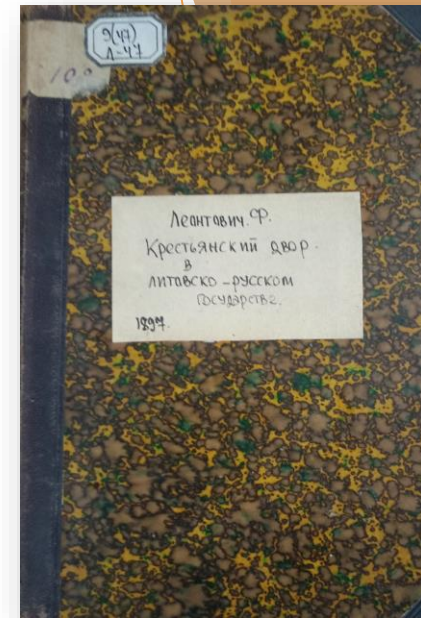
1) Karęty z szkrzydłami.

V) Каменщиковъ 1595 г.

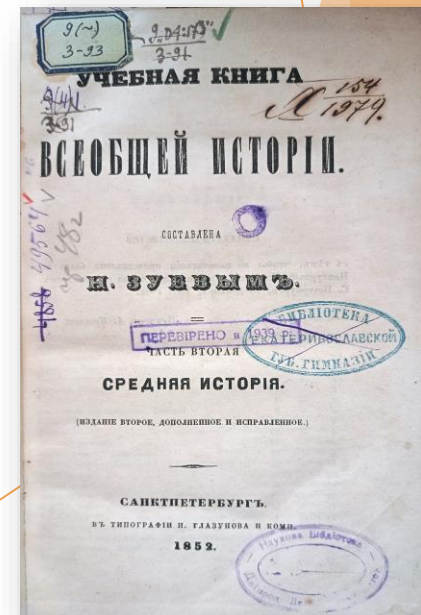
1) Wysonac klep brzyzowy y zasklepie według mięysca y miary, 2) zasklepie framyge na pięc łokce, 3) komin winkielowy na izbie w kącie.

1) Wiązanie dla dachowki z cudna propocya, z sestrami, z zamaszowaniem.

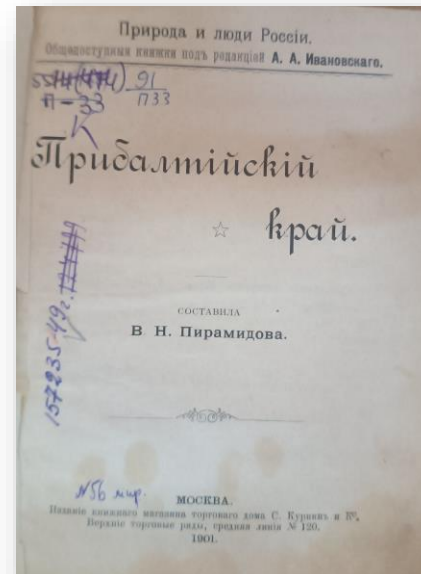
▶ У колекції певне місце посідає навчальна література кінця XIX - початку XX ст., зокрема увагу привертає варшавське видання відомого українського історика, ректора Новоросійського університету, професора історії Варшавського університету Ф.І. Леонтовича з історії селянства, шляхти, територіального устрою земель Великого князівства Литовського (1897). Видання підготовлено за підтримки Ради Імператорського Варшавського університету.

▶ В одному з перших своїх підручників відомий педагог, географ М.І. Зуєв створив розділ, присвячений Великому князівству Литовському і відтворив історію Литви у XIV-XV ст. (1852). Цінність полягає у рекомендації до друку після цензури 1851 р. та наявності печатки бібліотеки Катеринославської губернської гімназії.

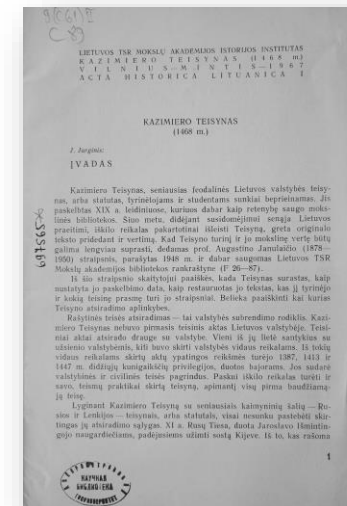
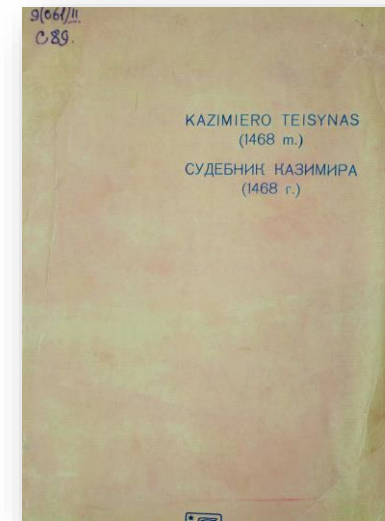

- ▶ З колекції обраної тематики доречно додати невеличке за форматом і обсягом географічне видання початку ХХ ст. «Разказы о Литве и литовцах» (1904), рекомендоване для бібліотек нижчих навчальних закладів та народних читалень. Навчальний матеріал викладено у популярній та доступній формі для читання.
- ▶ Серед історико-географічних видань варто зазначити етнографічний нарис «Прибалтийский край» (1901). Невеличке за обсягом видання побачило світ у серії «Загальнодоступні книжки», що виходила за редакцією О.А. Івановського, антрополога, географа, професора Харківського університету.

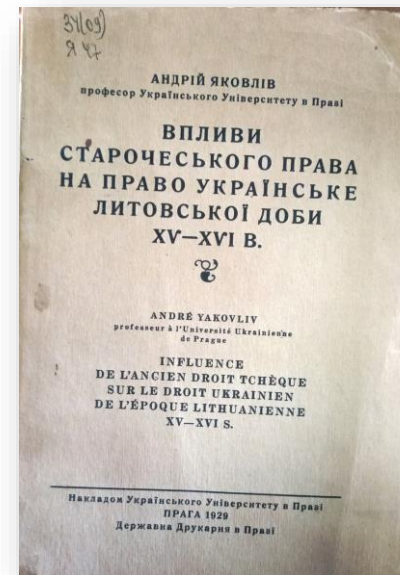

Особливу цінність мають законодавчі документи:

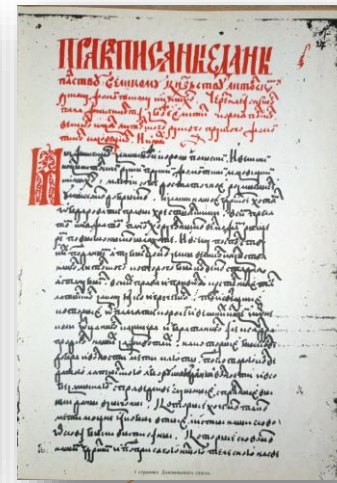
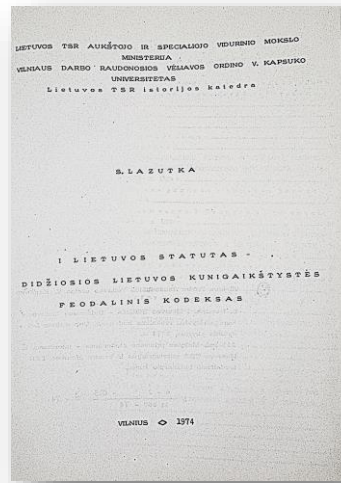
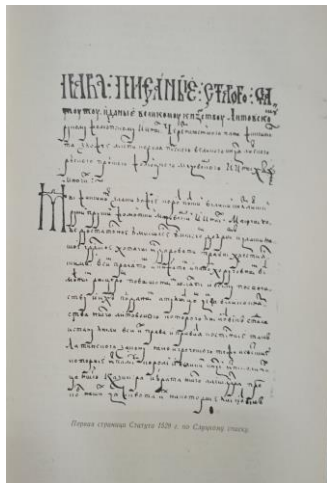
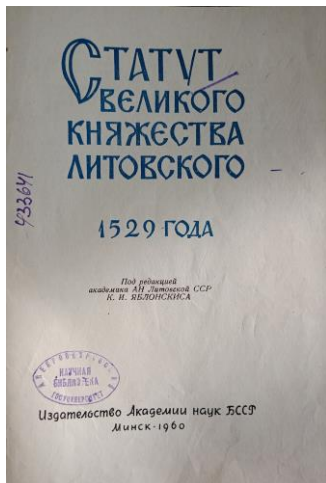
- ▶ Судебник Казимира 1468 року - це перший збірник правових норм та судочинства Великого князівства Литовського, який розглядався як підручник права. Історичний документ діяв на більшості українських земель (XV ст.).
- ▶ У 1967 році було підготовлено Академією наук Литовської РСР видання за редакцією А. Тіла, до якого вміщено текст Судебника, його литовський переклад та пояснення професора А. Янулайтиса.
- ▶ Праця є цінним джерелом юридичної термінології XV ст. Текст документу складається з 25 пунктів і укладений за великого князя литовського Казимира IV Ягеллончика.

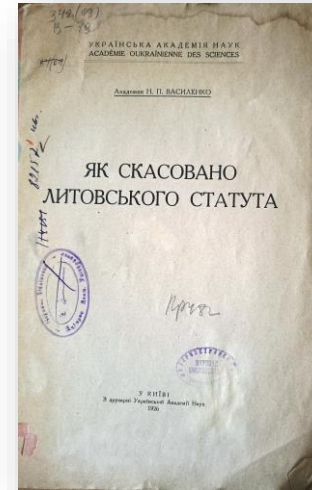
- ▶ Наукова розвідка професора Українського університету в Празі, українського правника, державного і громадського діяча Андрія Івановича Яковліва є діаспорським виданням, надрукованим у Празі 1929 р. і висвітлює вплив старочеського права на право українського народу XV - XVI ст. З видання можна дізнатися про три редакції Литовського статуту (1529 р., 1566 р., 1588 р.) як зібрання юридичних справ.
- ▶ Висновки написані двома мовами: українською та литовською. Увагу привертає вміщений на звороті титулу герб Українського університету у Празі.

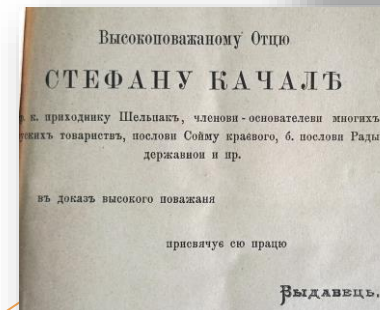
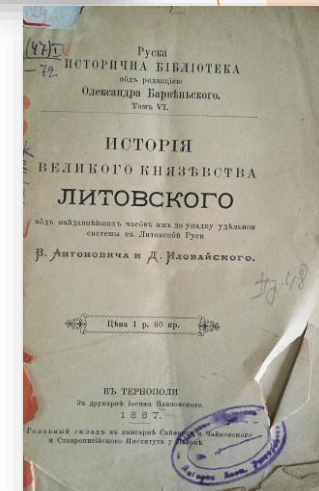
- ▶ У колекції книжкову цінність має академічне видання 1960 р. «Статут Великого княжества Литовского 1529 года», редактором якого виступив литовський історик ХХ ст., професор Вільнюського університету К.І. Яблонскіс. Передмову написав історик, викладач та член Катеринославської вченої архівної комісії В.І. Пічета. Видання складається з основного тексту і перекладу (13 розділів).
- ▶ Серед джерел цієї групи варто позначити ротопринтне видання навчально-методичного посібника литовського історика ХХ - початку ХХІ ст. С.А. Лазутки, підготовленого у Вільнюському університеті для студентів-істориків з курсу історіографії Литви періоду феодалізму. Видання проілюстровано кольоровими світлинами з оригіналу I Литовського статуту.

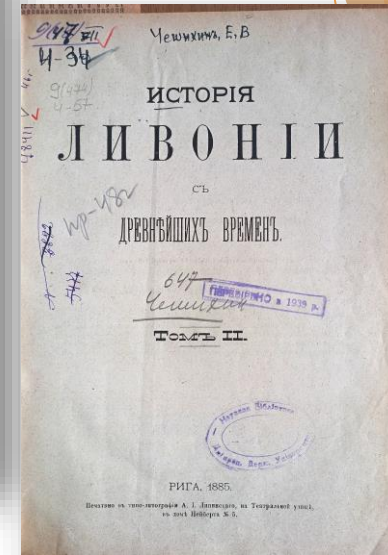
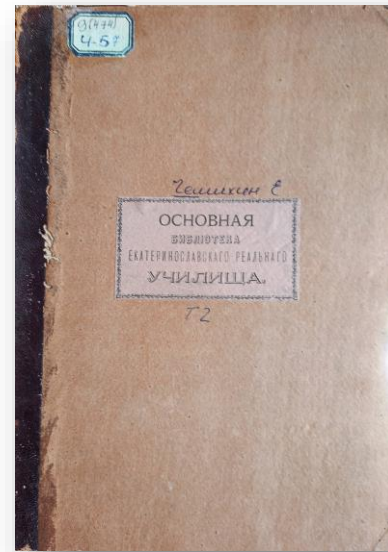
► Історія Литви здавна привертала увагу українських істориків, зокрема цікавим є ґрунтовне видання академіка Української академії наук М.П. Василенка «Як скасовано Литовського статута». Глибоким є підхід автора до висвітлення ролі Литовського статуту у розвитку українських земель Правобережжя і Лівобережжя. Друкуванню видання сприяв український історик, один з організаторів Академії наук України Агатангел Кримський.

► Тернопільське видання істориків ХІХ ст. В. Антоновича і Д. Іловайського є рідкісною працею з історії Великого князівства Литовського. Книга має посвяту відомому українському греко-католицькому священнику ХІХ ст. Стефану Качалі.

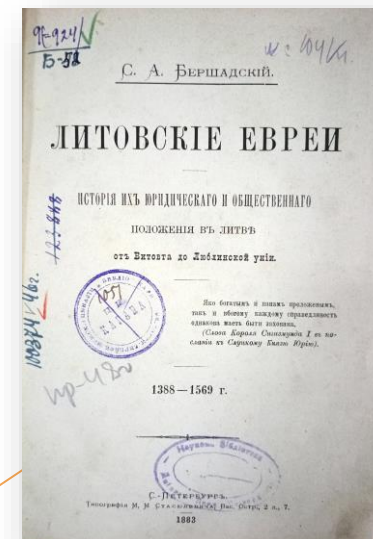
► До рідкісних примірників належить ризьке багатотомне видання «История Ливонии с древнейших времен» за авторством письменника, редактора-видавця Є.В. Чешихіна (1885).

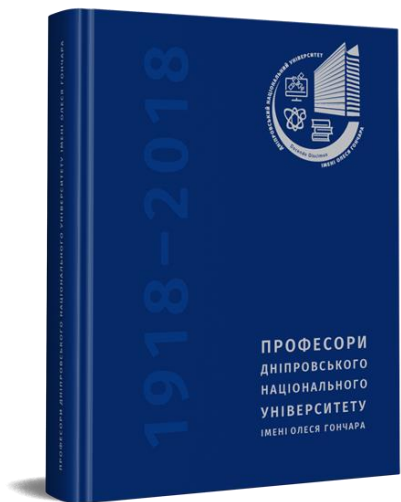
► Для науковців видання «Білоруссія и Литва» (1890) є цінним саме хромолітографією Хреста 1161 р. та 99 гравюрами ікон, портретів духовних осіб, історичних діячів світської та релігійної архітектури (XIX ст.). За допомогою додатку - кольорової карти Віленської і Ковенської губерній Литви можна уявити географічне розташування міст і сіл того історичного періоду.

- ▶ Окремою книгою стала магістерська дисертація правознавця С.О. Бершадського «Литовские евреи, история их юридического и общественного положения от Витовта до Люблинской Унии, 1388-1569 гг.» (1883).
- ▶ Матеріали автор збирав чотири роки, опрацювавши джерела Київського, Віленського архівів та Литовську Метрику, присвячені історії та суспільному стану євреїв Литви.
- ▶ Печатка на книзі свідчить, що історія даного примірника пов'язана з П.І. Каганом, засновником і власником Приватної чоловічої єврейської гімназії, яку у 1915 році було евакуйовано з м. Вільно до м. Катеринослав.
- ▶ Кожний розділ оформлений елементами орнаменту.

- ▶ Зв'язок Дніпра і Литви прослідковується у біографії відомого вченого-ботаніка, професора ДНУ, уродженця Литви О.Л. Бельгарда, який захопився ботанікою у Вільнюській класичній гімназії, про що свідчать його рукописні спогади, що нині зберігаються у фонді рідкісних видань наукової бібліотеки.
- ▶ У 1914 р. у зв'язку з Першою світовою війною Олександр Бельгард опинився у Катеринославі, де він отримав вищу освіту і 65 років працював у Дніпровському національному університеті імені О. Гончара

О. Л. Бельгард під час відвідин малої батьківщини. Рідне озеро. Вдалині замок графа Тишкевича. 1957 р.

Будинок, де народився О. Л. Бельгард. Фото 1957 р.

Будівля народної школи, де навчався О. Л. Бельгард

- ▶ Отже, у сучасних умовах дослідження світової книжкової спадщини є актуальним напрямком бібліотечної діяльності. Книжкове зібрання з історії, географії, культури Литви як однієї з країн Балтії є міцним підґрунтям вивчення витоків та історичних зв'язків між Україною та Литвою.
- ▶ Видання є важливою складовою якісного освітнього процесу для здобувачів вищої освіти різних спеціальностей. Розвідка сприяє поглибленому вивченню країнознавчої колекції з метою створення цілісної картини історії та розвитку книжково-видавничої справи України і світу.

Дякую за увагу

Aċiū uż dėmesj